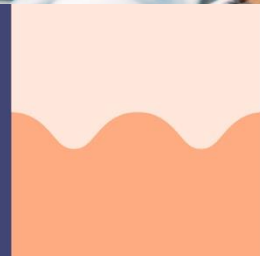

Opiskelijaryhmähaastattelujen raportti

SYKSY 2022

Raportti Työelämän rajapinta koulutuksen kehittämisen ytimessä -

Tyrsky-hankkeen ammatillisten erityisoppilaitosten teettämistä haastatteluista Pirkanmaan yleisten ammatillisten oppilaitosten opiskelijaryhmille

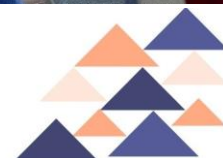
Raportin kohderyhmä: Oppilaitosten johto sekä opetus- ja ohjaustyötä tekevät

Sisällys

1 JOHDANTO	3
2 OPISKELIJOIDEN TAUSTA	5
2.1. Haastatteluihin osallistuneiden opiskelijoiden koulutustausta.....	5
2.2. Koulutusalan valinta	5
2.3. Opintojen sujuminen	7
2.4. Opiskelijoiden kokemus kohtaamisesta	7
3 ERITYINEN TUKI.....	9
3.1. Erityisen tuen tarve.....	9
3.2. Tukea koulusta ja kavereilta	10
4 TUKI JA OHJAUS OPINNOISSA.....	12
4.1. Henkilökohtainen osaamisen kehittämisen suunnitelma HOKS-prosessi	12
4.2. Ura- ja opinto-ohjaus	12
4.3. Työelämään siirtyminen, koulutus- ja oppisopimukset.....	13
4.4. Tutkinnon osien valitseminen toisista tutkinnoista.....	13
4.5. Opiskelija oman uransa päätöksentekijänä ja ohjaus jatko-opintoihin korkea-asteelle	14
5 TUKI JA OHJAUS TYÖELÄMÄSSÄ.....	15
5.1. Työpaikalla oppiminen ja kohteiden löytäminen	15
5.2. Tuki työpaikoilla.....	16
5.3. Hyvä opettaja ja työpaikkaohjaaja.....	17
5.4. Työelämäjakson merkitys työllistymiseen	18
6 OPISKELUN JA TYÖLLISTYMISEN TUET	20
7 POHDINTAA JA SUOSITUKSIA JATKOON	21
7.1. Ensimmäisen nivelvaiheen ohjaus	21
7.2. Ohjaus oppilaitoksessa	23
7.3. Ohjaus harjoittelu- ja työelämäjaksoille	24
7.4. Toisen nivelvaiheen ohjaus ja ohjaus työelämään	26
7.5. Lopuksi	26
8 LÄHTEET	28

1 JOHDANTO

Tämä raportti on koonti opiskelijaryhmähaastatteluista, jotka toteutettiin vuoden 2021 lokakuun ja vuoden 2022 tammikuun välisenä aikana Pirkanmaan alueen yleisten ammatillisten oppilaitosten opiskelijaryhmille. Haastatteluihin osallistuivat Ahlmanin, SASKY koulutuskuntayhtymän, Tampereen Aikuiskoulutuskeskuksen, Tredun, Valkeakosken ammattiopiston sekä Varalan urheiluopiston opiskelijoita. Haastattelijoina toimivat Pirkanmaalla toimivat ammatilliset erityisoppilaitokset Aitoon koulutuskeskus, Kiipulan ammattiopisto ja Ammattiopisto Luovi, sekä yleisistä ammatillisista oppilaitoksista Sasky koulutuskuntayhtymä. Kaikki edellä mainitut oppilaitokset, mukaan lukien yleiset ammatilliset oppilaitokset, ovat yhdessä toteuttamassa Pirkanmaalla toimivaa Työelämän rajapinta koulutuksen kehittämisen ytimessä – TYRSKY -ESR-hanketta.

Ammatillisten erityisoppilaitosten keskeisenä tehtävänä TYRSKY-hankkeessa on lisätä erityisen tuen sekä erityisen ohjauksen osaamista alueen yleisissä ammatillisissa oppilaitoksissa. Hankkeen erityisoppilaitosten ryhmä toteutti keväällä 2021 oppilaitoksissa kyselyn, jossa tarkasteltiin erityistä tukea tarvitsevien henkilöiden ohjaamiseen liittyvää osaamista yleisissä ammatillisissa oppilaitoksissa. Ryhmä teetti myös työnantajakyselyn, jossa kuullaan alueen yritysten kokemuksia erityistä tukea tai ohjausta tarvitsevien henkilöiden työllistämisestä. Kolmikantanaäkökulmaa kannatellen ammatilliset erityisoppilaitokset halusivat kuulla Pirkanmaan yleisten ammatillisten oppilaitosten opiskelijaryhmiä. Näin saamme kuulla eri näkökulmat yhteisen ekosysteemin rakentamisen tueksi. Opiskelijan ääni haluttiin jättää kuuluviin, joten raporttiinkin jätimme paljon suoria lainauksia opiskelijoilta.

Raportin aineistona on 10 ryhmähaastattelua. Haastattelijat eivät olleet haastateltaville entuudestaan tuttuja. Opiskelijaryhmähaastattelut teetettiin pääsääntöisesti toisen vaiheen opiskelijoiden ryhmissä. Tämä siksi, että ohjausta tarkastellaan sekä opintojen aikana oppilaitoksissa, että työelämäjaksoilla työpaikoilla.

TYRSKY-hanke on kolmevuotinen kehittämishanke, jonka keskeisimpänä tehtävänä on lisätä ammatillisten oppilaitosten ja työelämän välistä yhteistyötä.

Hankkeen tavoitteet ovat lyhyesti:

- Lisätä työelämän tietoisuutta ammatillisen koulutuksen ja yhteistyön mahdollisuuksista
- Yhdenmukaistaa opiskelijoiden polkuja kohti työelämää
- Löytää uusia tapoja tukea jatkuvaa oppimista
- Edistää työmarkkinavalmiuksia
- Kehittää uudenlaisia tapoja kartuttaa ammatillista osaamista työelämäyhteistyössä erityistä tukea tarvitsevien opiskelijoiden näkökulmasta.

Raportin koonneet kiittävät Pirkanmaan alueen yleisten ammatillisten oppilaitosten yhteistyökykyä ja joustavuutta haastatteluiden järjestelyiden sujuvuudessa. Erytiskiitos arvokkaista vastauksista kaikille haastatteluihin osallistuneille opiskelijaryhmille. Nämä antavat paljon eväitä erityisen tuen osaamisen vahvistamisen suunnitelmaan ja toteutukseen yleisissä ammatillisissa oppilaitoksissa Pirkanmaalla.

2 OPISKELIJOIDEN TAUSTA

2.1. Haastatteluihin osallistuneiden opiskelijoiden koulutustausta

Haastatellut opiskelijat opiskelivat perustutkinnoissa yleisissä ammatillisissa oppilaitoksissa eri koulutusaloilla. Opiskelijoita oli sekä päätoimi- että sivutoimipaikoista. Suurin ryhmä opiskeli liiketoiminnan perustutkintoa. Muut alat olivat autoalan perustutkinto, talotekniikan perustutkinto, kauneudenhoitoalan perustutkinto, puutarha-alan perustutkinto sekä liikunta-alan perustutkinto. Haastateltavia opiskelijoita oli yhteensä 153.

2.2. Koulutusalan valinta

Miksi valitsitte tämän koulutusalan? Saitteko neuvoja yläkoulussa? Millaista ohjausta saitte, että valitsitte tämän koulutuksen?

Kysyttäessä opiskelijoilta, miten he päätyivät juuri kyseiselle alalle, olivat polut hyvin erilaisia riippuen koulutusalaista. Suurin osa nuorista opiskelijoista koki peruskoulun opinto-ohjaajan ohjauksen olleen kevyttä ja suosituksia toiselle asteelle siirryttäessä lähimpään oman paikkakunnan oppilaitokseen tai lukioon. Opiskelijat olisivat kaivanneet enemmän ja laaja-alaisemmin tietoa opiskelumahdollisuuksista eri paikkakunnilla. Peruskoulun opinto-ohjaajan lisäksi opiskelijat olivat keskustelleet valinnastaan perheen ja ystävien kesken. Nuorista tuntui, että opiskelupaikan valinta on todella iso päätös peruskouluikäiselle. Nuoria pohdituttivat, olenko valmis vaihtamaan paikkakuntaa, pärjääkö yksin ja riittääkö rahat. Nuoret kokivat, että lapsuuden kodista muutto vaatii paljon rohkeutta ja vahvaa itseluottamusta sekä hyviä tukijoukkoja. Osa vastaajista koki tehneensä valinnan täysin sattumanvaraisesti tai jopa painostuksen alaisena.

”opo painosti lukioon kun se oli samalla tontilla, se painosti koska tiesi, että mä pystyn siellä olemaan, ei mulla ollut muuta vaihtoehtoa, ärsyttävää”

”mä en oikeen tiennyt mitä haluaisin”

Tulevaisuuden unelmat ja realistiset mahdollisuudet eivät aina kohtaa. Mikä minusta tulee isona ja mikä olisi se ammatti minkä minä valitsen? Osa vastaajista koki tehneensä valinnan täysin sattumanvaraisesti. Kotipaikkakunta ratkaisi valinnan useimmiten, pienillä paikkakunnilla vaihtoehtoja ei usein ollut runsaasti tarjolla joten lähikoulu oli ns. varma ja helppo valinta.

”ei ollut muita vaihtoehtoja täällä”

”ainut kiva koulutusala mitä paikkakunnalla oli tarjolla”

Opiskelijoissa oli myös useita sellaisia, joille ala, jota opiskeli, oli ollut selvää jo pienestä pitäen tai hyvin pitkään.

”Tiesin jo alakoulussa, että haen liikunta-alalle. Se on niin mun juttu ja valinta on ollu niin oikee.”

”mä ainakin olen pienestä asti tykännyt hiuksista ja halusin kokeilla mimmosta se on”

”unelma-ammatti”

Aikuispuolen opiskelijoiden motivaatio alalle oli yleisesti ottaen vahvaa. Aikuisopiskelijoista osa tunnusti vihdoinkin uskaltavansa tavoitella omia unelmiaan. Osalle taasen terveydelliset syyt olivat lähtökohtana alan vaihtoon. Monia motivoi luonnollisesti alan vaihtoon myös alan paremmat työllistymiskymät.

”uudelleen kouluttautumista, työllistyminen helpottuu”

”Olen haaveillut ikäni omasta kukkakaupasta ja nyt näyttäisi toteutuvan.”

2.3. Opintojen sujuminen

Haastatteluissa opiskelijoita pyydettiin kuvaamaan, mitkä asiat opinnoissa ovat olleet helppoja ja toisaalta missä asioissa he ovat kohdanneet haasteita. Opiskelijoiden kertoessa mikä opinnoissa sujuu hyvin, nousi heidän kokemuksissaan keskiöön käytännön töissä onnistuminen. Useat opiskelijat myös kertoivat opintojensa sujuvan kokonaisuudessaan hyvin. Monet toivat esiin, että ryhmähenki on ollut hyvä ja porukassa on helpompi oppia.

Hankaluuksia ovat tuottaneet joidenkin opiskelijoiden mielestä opiskelumenetelmät. Tiimioppimisen malli on ollut alkuun haastava, mutta opintojen edetessä senkin oppii. Osa opiskelijoista nosti esiin, että on ollut hankala motivoida itsensä opintoihin kun ei ole aivan varma onko ala kuitenkaan itselle se sopivin.

2.4. Opiskelijoiden kokemus kohtaamisesta

Kokemus kohtaamisesta vaihteli erittäin paljon laidasta laitaan. Aikuisopiskelijoiden kokemus kohtaamisesta oli huomattavasti nuoria myönteisempi. Pääsääntöisesti kokemus kohtaamisesta oli hyvää, mutta epäkohtana koettiin eriarvoinen kohtelu opinnoissa, opiskelijoilla ei ollut riittävästi tietoa mistä syystä joidenkin opinnot etenevät eri tahtiin, vaikka aloittivat samaan aikaan. Toisaalta he kokivat, että tähän ei voinut itse mitenkään vaikuttaa. Siksi osa koki vahvasti, että toisia suosittiin ja toiset vaan eivät päässeet vaikuttamaan omiin etenemisiin. Taustalla voi olla tietämättömyys HOKSien yksilöllisten opintopolkujen mahdollisuuksista. Toisaalta voi olla, että opiskelijat kokevat opinnoissa etenemisen tahdin olevan ainoastaan opettajan hyppysissä ja opettaja voi säädellä etenemistä eri perusteilla.

”kyllä on jäänyt semmonen fiilis, että on niillä aikaa kohdata meitä...paitsi riippuu opettajasta”

”yksilöllisyys otettu hyvin huomioon”

”hyvä tuki vastuopettajalta”

”mun mielestä se on epäreilua niille, jotka joutuu tekemään vaan niitä harjoituksia eikä pääse sinne (asiakaspalveluun)ja sit on vähemmän kokemusta ku mennään työssäoppiin.”

”kyllä, jos minulla on ollut jotain ongelmia, voin olla luokanvalvojaan yhteydessä. esim jos tarvitsen apua jossain jutuissa. vaikka vaikeita asioita, on jäljessä opinnoissa ei ymmärrä tai jotain tommosta”

”ainakin ykkösellä meidän luokan parhaat meni heti asiakaspalveluun ja sit vähän huonommat oli koko ajan vaan tekemässä niitä harjoituksia”

”ei ehkä tunnu oikeudenmukaiselta kyllä niin ku kaikilla olla se mahdollisuus tai miksi me ei voida mennä niin ku yhtenä ryhmänä.”

”miksi meitä ei voida laittaa samalle viivalle, tai vaikka niin ku joku ei ymmärtäisi tai kiinnosta yhtään tai ei tee yhtään niitä harjoituksia, ni kyl mä sitten ymmärrän, että sitä ei päästetä sinne (asiakaspalveluun)”

”mun mielestä se on epäreilua niille jotka joutuu tekemään vaan niitä harjoituksia eikä pääse sinne (asiakaspalveluun)ja sit on vähemmän kokemusta ku mennään työssäoppiin.”

Osa opiskelijoita oli erittäin kiitollisia ja tyytyväisiä siihen, miten heitä oli kuunneltu ja miten heidät nähdään omana itsenään.

”meillä on maailman paras ope, ei voisi parempaa olla” kiteyttää yksi opiskelija saamastaan palvelusta.

3 ERITYINEN TUKEA

3.1. Erityisen tuen tarve

Ammatilliseen koulutukseen tulevilla voi jo tullessaan olla tieto erityisen tuen tarpeestaan, mutta koulutuksen aloittaessaan koulutuksen järjestäjä tekee tarpeen mukaan erityisen tuen päätöksen. Erityisen tuen tarve tulee kirjata opiskelijan henkilökohtaiseen osaamisen kehittämissuunnitelmaan (HOKS).

Käytännössä konkreettiset tukimuodot suunnitellaan yhdessä opiskelijan kanssa. Alaikäisen opiskelijan ollessa kyseessä myös huoltaja osallistetaan käytännön tukimuotojen suunnitteluun.

Erilaiset tuen tarpeet ammatillisessa koulutuksessa ja ohjauksessa koettiin varsin kirjavasti. Opiskelijat kertoivat, että heillä ei juuri itsellään ollut ilmennyt tuen tarpeita, eivätkö juuri tunteneet ketään, jolla tuen tarpeita oli. Tunnetuista erityisen tuen tarpeista esiin nostettiin erilaiset neurokirjon diagnoosit, kuten tarkkaavaisuuden ja ylivilkkauksen häiriöt. Tällaisia vaikeuksia kerrottiin ilmenneen enemmän yläkoulun kuin ammatillisen koulutuksen aikana. Ryhmissä nostettiin myös esiin jaksamisen haasteet sekä mielenterveyden pulmat. Tuttua opiskelijoille olivat oppimisen vaikeudet, vaikka niitä ei tarkemmin juuri kuvailtukaan - lähinnä hidasta lukemista tai vaikeuksia kirjoittaa nostettiin tässä keskusteluun.

”oon saanut apua ihan henkilökohtaisesti”

”pientä tukea ja varmistelua, että onko ymmärtänyt kaikki”

”Mä on saanut etätehtäviä”

”YTO-opintoihin oon saanu apuja klinikkaopetuksessa”

”kun aikaisemmista opinnoista on niin pitkä aika jo pelkkä opiskelu on vähän uutta”

3.2. Tukea koulusta ja kavereilta

Opinto-ohjaajan kanssa keskustelut oli kaikille haastatelluille tuttuja, myös koulukuraattorit ja psykologit tiedettiin, että heille voi tarvittaessa tilata aikoja. Opiskelijoiden vertaistuki toisilleen oli erittäin korkeassa arvossaan. Ymmärrys ja kokemusten vaihtaminen vertaisen opiskelukaverin kanssa on helpommin käytössä kuin keskustelu opettajan kanssa. Tukiverkostoja on olemassa, niistä tiedetään. Oppilaitosten nettisivut on käytössä, tietoa löytyy kenelle voisi mennä puhumaan. Helppo ja hyväksi todettu apu on kuitenkin lähellä oleva kaveri. Tämä tuki riittää hyvin opiskeluun ja miksi ei vapaa-aikaankin. Haastateltavat keskittyivät tässä pääsääntöisesti opintojen aikaiseen tukeen ja mistä sitä saisivat. Isossa roolissa on ns. sekaryhmät, joissa opiskelee nuorempia ja vanhempia samassa ryhmässä. Enemmän työssä olevat opiskelijat esim. ryhmien oppisopimusopiskelijat tuovat muulle ryhmälle paljon tietoa ja tukea omista kokemuksistaan. Tätä arvostettiin valtavasti.

”opon kautta voi koulun jälkeen tai ennen koulua jäädä tukiopetukseen , tunniksi tai kahdeksi tekemään tehtäviä”

”puhutaan paljon keskenämme omissa ryhmissä just vaikka niiden meidän aikuisten kanssa (aikuisten opiskelijoiden)”

”No ku ne opet aina hokee sitä, että mää oon tätä harjoitellu kymmenen vuotta tai mää oon tätä tehnyt kolkkyt vuotta tämä menee ihan ku vettä vaan. Mut sä et pysty samaistuun siihen niinku yhtään. Kavereiden kanssa ollaan samalla viivalla, kaikki niinku puhuu eikä kukaan sano, että oon tehnyt tätä jo viisi vuotta.”

”tuetaan toisiamme”

”on täällä kuraattori ja koulupsykologi, ne käy muissakin koulussa, meillä on puhelinnumerot ja Wilman kautta voi laittaa varausviestiä”

Aikuisemmat opiskelijat sanoittivat omaa tuen tarvettaan analyttisemmin ja miettivät sitä niin päin, että opiskelun tavat ovat muuttunut niin paljon omista aikaisemmista opinnoista.

”omista opinnoista paljon aikaa, muuttunut koko koulutus”

”pitää ymmärtää mikä rytmi opinnoissa on ”

”omaa kirjoittamista ja suunnittelemista on paljon esim. näyttötehtävät ja niihin valmistautuminen. Ennenhän tehtiin vain yksi lopputyö opintoihin.”

4 TUKI JA OHJAUS OPINNOISSA

4.1. Henkilökohtainen osaamisen kehittämisen suunnitelma HOKS-prosessi

HOKS-prosessin kaikki opiskelijat kertoivat käyneensä läpi. Ensimmäisen vuoden aikana kaikki opiskelijat kertoivat olleensa HOKS-keskustelussa vähintään kerran. Keskusteluja oli ollut monella opiskelijalla useita, ja ne kerrottiin käyneen oman vastuopettajan kanssa. Sisällöllisesti aiheina olivat olleet lähinnä osaamispisteet ja opintojen eteneminen. Joissakin opiskelijaryhmissä kerrottiin, että HOKS-keskustelussa oli myös kysytty opiskelijan kuulumisia. Keskustelut olivat usealla opiskelijalla olleet varsin lyhyitä, eivätkä opiskelijat välttämättä löytäneet syy-yhteyttä näiden keskustelujen ja omien opintojen etenemisen välillä.

“se kesti jonkun kolme minuuttia”

Aina opiskelijoille ei ollut käynyt ilmi se, miksi jotkut opiskelijat etenevät eri tahtiin muun ryhmän kanssa. HOKS:n merkitys jokaisen opiskelijan yksilöllisen polun rakentamisen dokumenttina ei siis ollut käynyt selväksi muiden kuin oman opiskelun näkökulmasta. Usea opiskelija mainitsi, että jotkut saa tehdä enemmän kuin toiset, ja jotkut opiskelijat “saavat olla työpaikalla” enemmän kuin muut. Syytä tähän ei osattu antaa. Lisäksi koettiin, että aikuisopiskelijoiden kohdalla HOKS oli laadukkaampi, ja sen antia opiskelijat itsekin osasivat paremmin hyödyntää.

4.2. Ura- ja opinto-ohjaus

Mitä uraohjaus on -kysymykseen ei osattu juuri antaa vastausta. Ainoastaan muutama henkilö kaikista haastatteluun osallistuneista ryhmistä osasi vastata tähän. Nämä opiskelijat olivat aikuisena opiskelevia. Opiskelijat ymmärsivät kuitenkin uraohjauksen siten, että opinto-ohjaajan tekemä ensimmäisen nivelvaiheen ohjaus oli uraohjausta, muttei enää ammatillisella toisella asteella jatkuva prosessi. Eräs opiskelija kertoi tavanneensa kaverin, joka oli menossa tapaamaan uraohjaajaa, joka kertoisi erilaisista uuden ammatin hankkimisen mahdollisuuksista. Hänen mukaansa uraohjauksella autetaan tekemään uraa koskevia valintoja.

Haastatteluissa mukana olleet opiskelijat kertoivat opinto-ohjaajan roolin olleen tärkeä peruskoulussa, ja erityisesti yhdeksännellä luokalla, kun päätös opiskelupaikkaan hakeutumisesta tuli tehdä.

Ryhmähaastatteluissa mukana olleista aikuisista opiskelijoista eräät kertoivat myös kokeneensa saavansa apua työeläkevakuuttajien palveluksessa olleilta opinto-ohjaajilta.

Ammatillisessa koulutuksessa opinto-ohjaajan rooli oli huomattavasti suppeampi. Kerrottiin, että opinto-ohjaaja oli käytettävissä vain silloin, kun opintojen sujumisessa oli haasteita. Useat opiskelijat monessa ryhmässä kertoivat, etteivät edes tienneet, kuka heidän opinto-ohjaajansa on.

4.3. Työelämään siirtyminen, koulutus- ja oppisopimukset

Kaikilta haastatteluun osallistuneilta opiskelijaryhmiltä kysyttiin, mitä he kokivat, mitä pitäisi tietää tai osata ennen työelämäjaksolle siirtymistä. Kaikissa ryhmissä oltiin yhtä mieltä siitä, että oman ammatin alan perusasiat tuli hallita, että “tietää edes jotain, mitä siellä töissä pitää tehdä”. Toivottiin, että kyseisestä työpaikasta olisi edes jotakin tietoa, esimerkiksi työilmapiirin osalta. Osalla opiskelijoista oli kokemuksia siitä, että työnantajat eivät ole pitäneet lupauksiaan, ja tällaisesta toivottiin olevan tietoa etukäteen. Kerrottujen kokemusten mukaan pienissä yrityksissä oli toisinaan tällaisia haasteita.

Toiveena ennen työelämäjaksoa oli, että työpaikalla saisi tehdä alan työtä, eikä vain katsoa vierestä. Opiskelijoiden itsensä mielestä heidän pitäisi myös osata peruskäytöstavat, ennen kuin lähtevät työelämään.

Valtaosa opiskelijoista kertoi, että oppisopimus sanana oli heille tuttu. Joissakin ryhmissä todettiin, että vaikka termi oli tuttu, ei ryhmässä ollut ketään tällä tavalla opiskelevaa, tai se ei ollut tullut omalla kohdalla puheeksi. Pääsääntöisesti oppisopimuksen käytännöt eivät kuitenkaan olleet kovin tuttuja. Useissa kommentteissa nostettiin esiin väylä koulutussopimuksen kautta oppisopimukseen. Oppisopimuskoulutukseen pääsy näyttäytyi alakohtaiselta: pienillä, palvelualoilla toimivilla yrityksillä mahdollisuus tarjota oppisopimusta koettiin heikommaksi kuin suuremmilla tai monialaisemmilla yrityksillä.

4.4 Tutkinnon osien valitseminen toisista tutkinnoista

Tutkinnonosien valitseminen ja suorittaminen eri tutkinnoista lisää työllisyyttä. Mikäli opiskelijan tutkinto räätälöidään tämän oman osaamisen tavoitteiden mukaiseksi perustutkintoa rakennettaessa, kokemukset osoittavat, että työmahdollisuudet kasvavat. Tämä siksi, että opiskelijan on mahdollista työllistyä useampaan eri työpaikkaan (esim. kaupan ala/puhtaanapito/catering).

Opiskelijan todelliset mahdollisuudet rakentaa oma tutkinto koetaan kuitenkin vähäisiksi. Haastattelujen perusteella opiskelijat kokivat, että päätökset heidän kohdallaan oli valmiiksi tehty, tai ainakin valinnan mahdollisuudet olivat hyvin rajalliset. Joissakin ryhmissä keskusteltiin, että mikäli tällaisesta valinnan mahdollisuudesta olisi ajoissa puhuttu, olisi se opiskelijoiden näkökulmasta ollut varteenotettava vaihtoehto omalle opiskelulle. Eräs opiskelija totesi, että asiasta kyllä oli mainittu, mutta vain ohimennen.

4.5. Opiskelija oman uransa päätöksentekijänä ja ohjaus jatko-opintoihin korkea-asteelle

Monet opiskelijat haastatelluista ryhmistä kokivat, että heidän mielipiteillään ja toiveillaan ei ollut merkitystä opintojen sisältöön, suuntaan tai etenemiseen. Aikuisiällä opiskelevat kokivat saaneensa eniten vaikuttaa opintojensa sisältöön ja siihen, miten opintoja edistetään. Nuorisoikäiset opiskelijat olivat myös huomanneet, että aikuisopiskelijoilla on enemmän vaikutusmahdollisuuksia omiin opintoihinsa ja tutkintojensa rakentamiseen.

Jatko-opinnoista korkea-asteella oli kiinnostunut melko harva. Haastattelujen perusteella tämän raportin kirjoittajat tulivat johtopäätökseen, että ohjaus korkea-asteelle näyttäytyi koulutusalaakohtaisena. Liiketoiminnan ja liikunta-alan opiskelijat olivat pääsääntöisesti kaikki tutustuneet korkeakouluväylään ja väyläopintoihin, kun taas muilla koulutusallalla vastaavaa tietoa ei samassa määrin oltu jaettu.

5 TUKI JA OHJAUS TYÖELÄMÄSSÄ

5.1. Työpaikalla oppiminen ja kohteiden löytäminen

Haastateltavaksi valittiin pääosin opetusryhmiä, joilla oli jo ollut kokemuksia opintoihin liittyvistä työelämäjaksoista. Haastatellut opiskelijat olivat pääsääntöisesti toisen vuoden opiskelijoita ja olleet työpaikalla järjestettävässä koulutuksessa vähintään kerran opintojen aikana. Jaksojen ajankohdat ja pituudet olivat oppilaitoksen toimintatavan mukaisesti järjestettyjä ja tavallisin toteutustapa koko ryhmä työelämään samalla kertaa. Esiin nousee opiskelijoiden kertomana kohteiden hankalanakin löytämisen, koska moni saman alan opiskelija etsii kohteita samanaikaisesti. Oppilaitokset käyttävät vanhoja tuttuja kohteita opiskelijoiden työelämäjaksoilla, ja jakavat näistä tietoa opiskelijoille. Opiskelijat hakevat myös omatoimisesti itse kohteita. Opiskelijat kertoivat saaneensa *vas-
tuuopettajalta “vinkkejä mistä kannattaa kysyä”*.

“Omilla suhteilla vanhaan tuttuun paikkaan päässyt, mutta sieltä ei ole tiedossa vakituisempaa työtä. Vain kausitöitä ja tarve olisi kokoaikaiselle työlle. Pitää hakea muualta”

Kohteita etsitään usein myös pitkien etäisyyksien takaa. Pienemmällä paikkakunnilla sijaitsevien oppilaitosten lähellä sijaitsevat oman alan työpaikat ovat luonnollisesti rajoitetut vain osalle opiskelijoista. Etäisyydet eivät kuitenkaan ole ongelma, jos mielenkiintoisia työpaikkoja on kauempana tarjolla. Motivaatio kulkea kauemmas harjoitteluun, että pääsee sellaiseen työpaikkaan, mistä oikeasti on kiinnostunut.

”Mullakin on vaan 40 km työmatka, ja sit mä kuljen sen mopoautolla ei vaan oo paikkoja lähellä tarttee sit lähtee kauemmaksi.”

”Kyllähän niitä olisi lähempänäkin niitä paikkoja mutta ne ei oo vaan hyviä paikkoja. Mullekin kerrottiin, että siltä on vähän huonoja kokemuksia.”

Toisaalta pitkän matkan kulkeminen voi pidemmän päälle aiheuttaa räsytystä. (sillä on ni ku 3 tuntii pelkkää junamatkaa ja kävelyt päälle. eikä varmaan ees riitä. ”)

”Mulla on 30 km, mut sit mä vaihdoin sen että mulla on maksimissaan 5 kilsaa.”

5.2. Tuki työpaikoilla

Ammatillista koulutusta on kehitetty työelämälähtöisyyttä korostaen ja työelämän osaamistarpeisiin pyritään vastaamaan parhaalla mahdollisella tavalla. Se millaista ohjausta ja tukea ammatilliset opiskelijat olivat työpaikoilla saaneet, vaihteli paljon. Haastatteluissa nousi viitteitä siitä, että tietyillä ammattialoilla pienissä työpaikoissa, joissa oli vähän henkilökuntaa, ohjausta ei saatu niin paljoa kuin saman alan suurissa liikkeissä. Vaihtelu on suurta niin alojen kuin yritystenkin välillä ja viime kädessä kokemus on aina yksilöllinen. Nuoret ovat kokeneet jääneensä välillä kovinkin yksin ja tuki on ollut heidän kokemanaan heikkoa. Tässä nuoret sanoittavat hyvin kokemuksiaan ja niistä oppineina kertovat tietävänsä nyt sen, miten tärkeää on puuttua epäkohtiin heti ja puhua kokemuksistaan oppilaitoksen henkilökunnalle, mikäli työpaikoilla on vaikea keskustella kokemuksista.

Osa opiskelijoista taasen oli saanut erittäin hyvää ohjausta ja kokenut olevansa juuri oikeassa paikassa työssäoppimassa.

Osa on saanut niin huonoa kohtelua, että keskustelu aiheesta nostaa edelleen tunteita pintaan.

”seuraavaa jaksoa ajatellen, en halua tollaseen paikkaan, mutta jos ongelmia tulee niistä pitää sanoa oikeesti heti. tiedän kenelle nyt kerron asiasta heti, näyttöopelle.”

”pomo on liian tiukka, ei anna pitää taukoja ja ihan loukattiin. Se pomo turhautu ja suuttu ja oli töykeä kun kysy tarkennusta. koululta ei ohjattu mihin ottaa yhteyttä jos tulee ongelmia.”

”kysyn ja saan neuvoja”

”ittelläni on ollu hyviä kokemuksia, mutta luokkakavereilla ei kaikilla ole positiivisia kokemuksia”.

Merkillepantavaa oli, että aikuisten ja nuorten voi olla aivan yhtä vaikea pyytää apua tai ehdottaa muutosta tehtävänkuvaansa. Opiskelijat kokivat turhautumista, kun huomasivat, ettei työssäoppimajaksoilla kertynyt lainkaan osaamista. Opiskelijoiden keskuudessa herätti myös paljon keskustelua, miten kukin parhaiten oppii ja tunnistaako opetus- ja ohjaushenkilöstö nämä eroavuudet. Yksi oppii luke-malla, toinen tekemällä ja kolmas näkemällä.

”(-) ... mullakin oli päiviä ku en oppinut mitään. Ja mä vaan siivosin ja sit tulee pomo ja kysyy, että hän tekee permanenttia, että etkö oppinut mitään? En mä välttämättä joka päivä pelkästä katsomista opi mitään... ”

5.3. Hyvä opettaja ja työpaikkaohjaaja

Opiskelijat saivat tehtäväkseen pohtia, millainen sitten on hyvä opettaja tai hyvä työpaikkaohjaaja. Vastauksissa nousivat samat ominaisuudet esiin. Opiskelijat arvostivat kuuntelevaa ja aikaansa antavaa ohjaushenkilöä. Vaikka työpaikoilla olisi kiire ja kohteiden oma henkilökunta on työllistetty äärimmilleen, tulisi opiskelijoilla olla nimetty ohjaaja ja vähintäänkin sellainen henkilö joka tietää, että kohteessa on opiskelija työssä oppimassa. Muutamien opiskelijoiden jakson aloituspäivänä on käynyt ilmi, ettei kohteessa työntekijät olleet edes tietoisia opiskelijan tulosta.

Työpaikkaohjaajalta odotetaan samoja taitoja kuin opiskelijoiltakin, eli asiakaspalvelutaitoa, valmiutta kuunnella ja ehtiä vastaamaan, ja jos opiskelija kysyy samaa asiaa uudestaan ohjaaja ei hermostuisi tai “vetäisi hennettä nenään”. Työpaikkaohjaajalta ja opetus- ja ohjaushenkilökunnalta toivottiin myös, että he ottaisivat tosissaan asiat, joita opiskelijat tuovat esiin. Lisäksi opiskelijat toivoivat kärsivällisyyttä, jos he eivät heti osaa kaikkea tai tiedä mitä seuraavaksi pitäisi tehdä. Opiskelijat kun ovat vasta opiskelemassa alaa, eivätkä alan ammattilaisia. Kokemuksia oli hyviä ja erittäin huonoja. Tässä vastauksia tuli paljon ja valitettavasti tuli esiin todella ikäviäkin kokemuksia, joista on tärkeä puhua.

*”Työpaikkaohjaajalla tulisi olla hyvä
kokemus alalta jolla toimii”*

*”Mulla nyt tossa uudessa pai-
kassa täyskymppi ohjaaja,
koska mä oon saanut tehdä
siellä nii ku niin paljon.”*

*”Mulla on kans hyvä, siellä
on niin pieni liike ja siellä
on niin vähän työntekijöitä,
että mä saan ohjausta kans
tosi hyvin.”*

*”Samoja virheitä saa tehdä
monta kertaa ja jos pyytää monta
kertaa apua, niin kukaan ei hermostu.”*

5.4. Työelämäjakson merkitys työllistymiseen

Opiskelijat tiedostivat, että jaksoilla on merkitystä oman osaamisen karttumisessa ja työllistymisessä valmistumisen jälkeen. Osaaminen lisääntyy ja työpaikkojen hakeminen valmistumisen jälkeen parane.

”Kyllä kosoilla on suuri merkitys”

Haastatteluissa kävi ilmi, että tietyillä ammattialoilla on pienemmissä liikkeissä monipuolisemmat tehtävien tekemiset helpommin mahdollisia toteuttaa ja näin myös osaaminen karttuu jaksojen aikana. Osa koki erittäin huonona, sen että ohjaus oli riittämätöntä ja osaaminen ei karttunut. Työtehtävät olivat kovin suppeita tai peräti keskittyivät eri opintojen tutkinnon suorittamiseen, lainatakseni tässä esim. siivousalaan, jota opiskelija ei ollut opiskelemassa.

Opiskelijat kokivat olevansa toisiinsa nähden eriarvoisessa asemassa. Kenen tehtävä on puuttua siihen, että pääsee tekemään ammatillisia tehtäviä ja kehittyä? Vastuu on opiskelijalla, mutta myös

oppilaitoksen henkilöstöllä, joka on koulutettua ohjaustyöhön. Mikä merkitys opiskelijan itsensä teemällä osaamisen kehittymisen seurannalla?

”työpaikoissa on se huono ku joillakin on parempi työpaikka ja jotkun vaan istuu siellä ja siivoo.”

Vastaukset vaihtelivat kovasti. Aikuisista osa oli tietoisesti lähtenyt kouluttautumaan alalle, jossa työllistymisnäkymät ovat parempia kuin missä ovat aiemmin toimineet. Nuoret ovat vielä opintojensa puolivälissä ja tulevaisuus tuntuu kovin kaukaiselta. Osa vastasi heti tietäneensä opintojen alussa, ettei jää tälle alalle töihin opintojen jälkeen. Osalla oli suunnitelmia mitä seuraavaksi opiskelee tai että on lähdössä vaikka vähäksi aikaa ulkomaille. Se oli myös hämmentävää, että ne jotka olivat kutsumusammattissaan ja päässeet siihen opiskelupaikkaan, jota olivat halunneetkin eivät välttämättä halunneetkaan työskennellä kyseisellä alalla. Ja ne, jotka olivat enemmänkin päätyneet ja ehkä jopa painostettu valitsemaan koulutusalanensa saattaisivatkin työskennellä alalla valmistumisensa jälkeen. Unelmat ja käytännön arki eivät luonnollisesti aina kohtaa.

”Ei koskaan voi olla varma miten työllistyy.”

”Tampereen alueella paljon alan toimijoita tarjolla töihin”

Aikuisopiskelijoilla oli erittäin realistinen näkemys työllistymisestäään ja mahdollisuuksistaan uudella alalla työllistymiseen. Nuorten ryhmissä työllistyminen vielä kovin kaukana tulevaisuudessa.

”alalla jo paljon koulutettua osaajaa, jolla myös työkokemusta paljon”

6 OPIKELUN JA TYÖLLISTYMISEN TUET

Opiskelijoilta haluttiin kuulla, miten hyvin heillä oli tiedossa opintojen aikaiset tuet sekä tuet opintojen jälkeen. Tukiasiat olivat opintojen aikaisista tuista hyvin selvillä ja vastaukset ryhmissä hyvin samansuuntaisia.

Oppisopimus järjestelmänä ja mahdollisuutena oli tiedossa, mutta kesäajan opintoihin ei varsinaisesti ollut enempää tietoa tai innostustakaan. Alakohtaiset erot olivat suuria ja toisilla aloilla oppisopimukset olivat enemmänkin sääntö kuin poikkeus. Kesätyöt olivat kyllä tuttuja, mutta kartuttivatko ne opintoja, se ei haastattelusta käynyt ilmi. Eivätkö osanneet vastata vai mitä, mutta se jäi epäselväksi?

Työllistymisen tuista ei opiskelijoilla ollut tietoa. Jos opintojen jälkeen ei heti löydykään töitä, työttömyysetuudet tunnettiin.

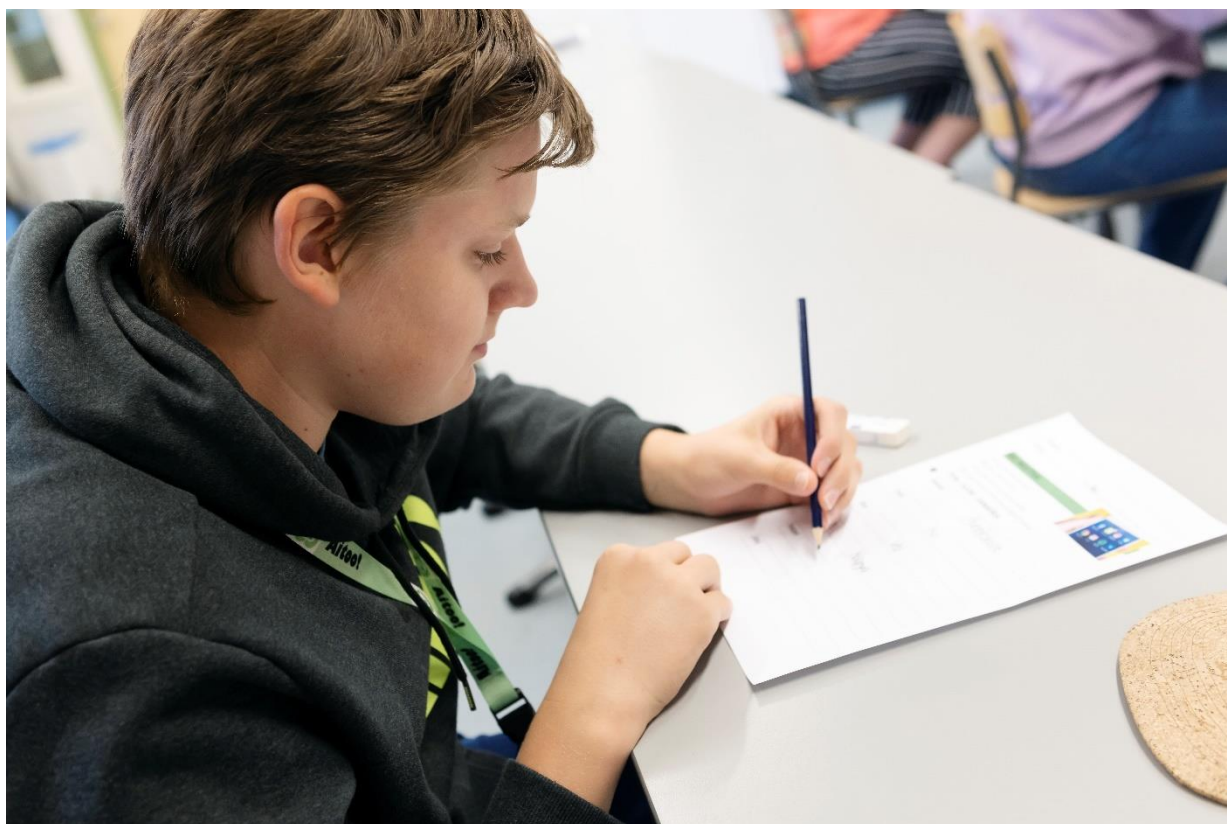

7 POHDINTAA JA SUOSITUKSIA JATKOON

Keväällä 2021 TYRSKY-hankkeen erityisoppilaitosten toteuttama oppilaitoskysely ja sitä seurannut raportti avasivat pirkanmaalaisen ammatillisen koulutuksen toteuttajien, opetus- ja ohjaushenkilöstön, näkemyksiä ohjauksesta ja erityisestä tuesta. Koimme tärkeäksi kysyä aiheesta myös opiskelijoilta, ja tuoda heidän näkemyksiään esiin. Vaikka esittelemmekin kehittämisehdotuksia, on otanta niin pieni, että emme tavoittele yleistettäviä päätelmiä. Tämä tosin ei ollut haastattelujen tavoitekaan, sillä pyrkimyksemme on nostaa opiskelijoiden kokemukset ja heidän “todelliset äänensä” esiin. Seuraavassa esitämme opiskelijaryhmähaastatteluista nostamiamme kehittämisehdotuksia.

7.1. Ensimmäisen nivelvaiheen ohjaus

Opiskelijat kertoivat, että opinto-ohjaajalla oli tärkeä rooli peruskoulussa. Keskusteluissamme tätä raporttia varten pohdimme peruskoulun aikaista ohjausta ja miten yläkoulussa kerrotaan jatko-opintovaihtoehtoista. Esitetäänkö lukio ja ammatillinen koulutus vastakkaisina vaihtoehtoina? Eriarvoistaminen nousi myös muutamissa haastatteluissa esiin: lukio koettiin ensisijaisena vaihtoehtona, ja jos sinne ei päästä, valitaan “huonompi” vaihtoehto, eli ammatillinen koulutus.

Ensimmäisen nivelvaiheen ohjauksessa tulisi monipuolisemmin avata vaihtoehdot toisen asteen koulutukselle muiltakin paikkakunnilta. Haastattelujen perusteella päätimme, että ensimmäisen nivelvaiheen ohjaus tapahtuu opiskelijan edun sijasta “oman kylän/kaupungin” kouluun. Opiskelijaryhmissä kerrottiin, että tutustumiskäyntejä järjestettiin vain oman paikkakunnan oppilaitoksiin, eikä lähikaupunkien oppilaitoksista, saati koulutustarjonnasta kerrottu käytännössä mitään. Olemme huolestuneita siitä, että perusasteelta toiselle asteelle siirtyvät nuoret eivät saa todenmukaista käsitystä koulutusvaihtoehdoistaan, mikäli kaikkea ei ole tarjolla lähinnä olevassa oppilaitoksessa. Ammatillisia erityisoppilaitoksia ei tunnettu, eikä siten niiden tarjoamia tukitoimia koulutuksen suorittamiseen. Kuitenkin kokemuksemme verkostotyössä yleisten ammatillisten oppilaitosten kanssa on se, että yhä heikomilla (perus-)taidoilla perusopetuksen oppilaita ohjataan yleiseen ammatilliseen oppilaitokseen. Oikea paikka olisi kuitenkin ammatillisessa erityisoppilaitoksessa.

Haastatteluissa kävi myös ilmi, että yleisopetusryhmissä opiskeli nuoria, jotka olivat koko peruskoulun ajan opiskelleet pienryhmässä, sillä tuen tarve opiskelussa on ollut niin merkittävä. Pohdimme sitä, miten ja millä perustein perusopetuksen pienryhmissä opiskelleet oppilaat on jatkopolutettu, ja millainen on ollut heidän siirtymänsä toiselle asteelle. Saako näin vahvan tuen tarpeessa oleva opiskelija riittävästi oman tasoistaan opetusta suuressa ryhmässä, ja riittääkö opetus- ja ohjaushenkilöstön osaaminen takaamaan opiskelijalle riittävän osaamisen? Teettämämme oppilaitoskyselyn perusteella uskomme, että näin ei aina ole.

Vertaistuen merkitys nousi keskusteluun usealla eri osa-alueella, ja koemme, että monelle nuorelle opiskelijalle vertaisen ryhmän tuki on ensiarvoisen tärkeää. Mikäli yleisessä ammatillisessa oppilaitoksessa pystytään varmistamaan erityisopiskelijan osaamisen laatu ja hänen siirtymänsä työelämään, koemme, että inklusio on hyvä asia. Näkemyksemme on, että pääsääntöisesti opiskelijaryhmien heterogeenisyys on hyvä asia: kokeneemmat neuvovat kokemattomampia, kaverit tukevat ja auttavat toisiinsa, ja saadaan kokemus yhteisöllisyydestä ja parhaassa tapauksessa myös tasa-arvosta ja hyväksynnästä osana ryhmää.

7.2. Ohjaus oppilaitoksessa

Haastattelujen perusteella kävi ilmi, että toisissa oppilaitoksissa koettiin, että “kaikki on hyvin”. Pelkäämään aikuisuus opiskelijana ei tee ohjauksen kokemuksista ko. oppilaitoksesta hyvää. Pohdimme, voiko olla niin, että pienemmissä oppilaitoksissa tai suuren oppilaitoksen pienemmissä yksiköissä tiivis yhteisöllisyys saa erityisen tuen ohjauksen ja koulutuksen toimimaan. Kuten ei aikuisopiskelijana oleminen, myöskään oppilaitoksen tai yksikön pieni koko ei tee toiminnasta onnistunutta. Pohdimme myös sitä, miten henkilöstön motivaatio ja osaaminen vaikuttaa opiskelijoiden kokemuksiin omasta opiskelupolustaan.

Ohjaus- ja tukihenkilöstön (opinto-ohjaaja, kuraattori, koulupsykologi, nuorisotyöntekijä jne.) olisi eduksi käydä esittäytymässä jokaisessa opiskelunsa aloittavassa ryhmässä jokaisessa oppilaitoksessa. Tällä esittäytymisellä tuotaisiin julki se tuki, jota asiantuntijat voivat tarjota opiskelijalle tämän opintojen aikana. Eräissä ryhmissä näin jo kerrottiin toimittavan, mutta käytäntö ei ole haastattelujen perusteella vallitseva. Palvelujen esiin nostaminen tai vastavuoroisesti sen tekemättä jättäminen asettavat opiskelijat eriarvoiseen asemaan, ainakin tuen tarpeen noustessa opintojen aikana esiin.

Ehdotamme, että HOKS -prosessi avattaisiin jokaisen ryhmän vastuupettajan kautta ryhmälle, jotta ymmärrys HOKSista avutuusi paremmin opiskelijoille. Opiskelijoilla oli jonkin verran väärinymmärrystä siitä, miksi jotkut saavat tehdä erilaisia asioita, miksi joku saa olla töissä samaan aikaan, kun muut ovat koulussa. Tämän prosessin melko tarkkakin läpikäyminen vie varsin lyhyen ajan, mutta avaa opiskelijalle paremmin tämän oikeuksia ja velvollisuuksia huolehtia oman koulutuksensa ja osaamisensa edistymisestä. HOKS -prosessin syvempi ymmärtäminen mahdollistaa sen, että yhteys uraohjaukseen tulee näkyväksi. Laadukkaan HOKS:n yhteydessä työuran merkitys voisi paremmin selkeytyä, kun se nostetaan esiin kokonaisuutena ja opiskelun jatkumona, eikä keskityttäisi pelkästään tutkinnon suorittamiseen. Ammatillisessa koulutuksessa opiskelijan opinnot suuntaavat ensisijaisesti aina valmistumisen jälkeiseen työllistymiseen, ja jo opintojen hyvin varhaisessa vaiheessa tulee tuoda tämä asia selkeästi esiin.

Opiskelijoilla ei ollut juurikaan tietoa mahdollisuudestaan ottaa tutkinnon osia toisista perustutkinnoista. Opiskelijan työllistymisen näkökannalta sekä opiskelijan itsensä, ja ennen kaikkea opetus- ja ohjaushenkilöstön olisi hyvä havainnoida tämä vaihtoehto. Työelämäjaksoilla työpaikalla on muitakin tehtäviä, jotka täydentävät osaamista, ja työpaikoilla on monipuolisesti jopa tarjolla muutamia eri ammattialan tehtäviä.

Opiskelijaryhmissä parhaimmillaan parannetaan opiskelijoiden hyvinvointia, tuetaan avointa opiskeluilmapiiriä, ja kannustetaan osallistamaan keskusteluun. Vaikka opiskelijat jakavat kuulumisensa mieluummin toistensa kanssa kuin oppilaitoksen henkilöstölle, tulisi kuitenkin pohtia, miten opetus- ja ohjaushenkilöstö voisi lähestyä opiskelijoita, ja luoda vastavuoroista, arvostavaa opiskeluilmapiiriä. Nuoret näyttävät kokevan, että henkilöstö päättää opiskeluunsa liittyvät asiat jo valmiiksi, eikä nuoren toimijuudelle jää tilaa. Kokemuksemme haastattelujen perusteella on se, että aikuisopiskelijoilta kyselään enemmän omia ajatuksia ja suunnitellaan opintoja yhdessä. Koetaanko kenties, että nuorella ei ole annettavaa oman elämänsä ja työuransa suunnitteluun. Ovatko opiskelijat valmistuttuaan ammatin valmiita työelämään, jos opetus- ja ohjaushenkilöstö ei kohtaa heitä omiin päätöksiin kykenevinä yksilöinä opintojen aikana.

7.3. Ohjaus harjoittelu- ja työelämäjaksoille

Haastattelumateriaalia läpi käydessämme pohdimme, ovatko ammatillisen koulutuksen rakenteet liian kankeita. Pääsääntöisesti näytti siltä, että haastatellut ryhmät etenivät kaikki samanaikaisesti: yhtä aikaa kouluun, yhtä aikaa työelämäjaksolle ja yhtä aikaa yhteisten opintojen opiskelu. Tästä keskustelumme heräsi myös kysymys, onko koulutuksessa totutettu tähän rytmiin myös koulutuksen kanssa yhteistyötä tekevät työpaikat.

Näemme, että työnantajat odottavat, että oppilaitosten jatkuva haku tuo heille tasaisemmin ympäri vuoden opiskelijoita harjoitteluun. Näin ei kuitenkaan ole, ja esimerkiksi kesäkaudella opiskelijoiden työpanos ei ole laajamittaisesti käytössä. Kesäopinnot ovat teoriassa kaikissa oppilaitoksissa kaikille opiskelijoille mahdollisia, mutta niitä ei riittävästi hyödynnetä opintojen edistämiseksi ja työvoimapolun helpottamiseksi. Koemme, että opiskelijoiden työelämäjaksojen porrastaminen mahdollistaisi työelämälle sen, että opiskelijoille harjoittelukohteita olisi paremmin saatavilla.

Työelämäjaksojen aikainen ohjausta ja tukea tulee kehittää. Esitämme, että varsinkin erityistä tukea tarvitsevat opiskelijat saavat lisäohjausresurssia oppilaitoksista, ei työnantajalta. Ammatillisen koulutuksen järjestäjät ovat vastuullisia ja heillä on myös vaadittava ammattitaito tukitoimien toteuttamiseen. Opiskelijoilla koetaan omatoimisuuden puutteita, uskallusta tehdä työtä tai kysyä apua. Tällöin he ovat oikeutettuja tuen saamiseen, mutta myös työnantajaa on tuettava opiskelijan tavoitteiden saavuttamisen mahdollistamisessa. Haastattelujen perusteella pohdimme, saako työelämä tarpeeksi tietoa työelämäjakson tavoitteista ja niistä työtehtävistä, joita opiskelija on tullut sinne suorittamaan. Samoin pohdimme, miten tavoitteiden toteutumista seurataan ja osaamisen karttumista havainnoidaan, ja siirtyykö tieto riittävän nopeasti oppilaitoksen ja työnantajan välillä. Korostamme, että opiskelijan työelämäjaksoilla kaikkien osapuolten tulee tietää, mitkä ovat tämän jakson tavoitteet ja

ammattitaitovaatimukset. Lisäksi opetus- ja ohjaushenkilöstön tulee olla valmiudessa ja tietoinen siitä, milloin tilanteeseen työelämäjaksolla tulee puuttua.

7.4. Toisen nivelvaiheen ohjaus ja ohjaus työelämään

Työllistymisen tukimahdollisuudet ja niistä kertominen opiskelijoille tulisi tapahtua kaikille tasapuolisesti. Opettajan, ohjaajan tai opinto-ohjaajan tehtäväksi emme koe, että nämä päättävät oman näkemyksensä mukaan, kenestä opiskelijasta on mihinkin jatkoon. Kaikkien on saatava yhtäläinen *mahdollisuus tietoon*, oli jatkopolutus korkeakouluun tai tuettuun työllistymiseen. Erilaisista mahdollisuuksista tiedottaminen ja hyvissä ajoissa (*heti* opintojen alettua) työllistymisestä puhuminen on tärkeää, nimienomaan siinä tapauksessa, että opiskelija(t) on erityisen tuen tarpeessa. Opetus- ja ohjaushenkilöstön ei tarvitse yksilöidä henkilökohtaisesti, kuka opiskelija on oikeutettu tukiin. Kaikki saavat saman tiedon, ja mikäli tarve ilmenee, voi opettaja/ohjaaja ottaa tukimahdollisuudet esiin HOKS-keskustelussa. Tällaisten asioiden keskusteluun ottaminen voi vaatia sensitiivistä otetta, mutta myös hankalalta tuntuvat, epämukavat asiat on uskallettava ottaa puheeksi.

Väyläopinnoista ja korkeakoulujen jatko-opiskeluoikeuksista ei ole nähdäksemme riittävästi tietoa. Haastatteluissa kävi ilmi, että osalle opiskelijoista oli heti opintojen aloitusvaiheessa tiedotettu heidän jatko-opinto-oikeuksistaan ja -mahdollisuuksistaan. Näemme, että tämä aihe tulee käydä läpi *kaikkien ammatillisen koulutuksen opiskelijoiden* kanssa. Viittaamme tässä edelliseen kappaleeseen: sekä tukien että jatko-opintomahdollisuudet tulee tuoda tasa-arvoisesti kaikille opiskelijoille kaikilla koulutusaloilla selkeästi esiin.

Koemme myös, että korkeakoulujen, erityisesti ammattikorkeakoulujen, tulisi tätä tietoa lisätä ammatillisessa koulutuksessa, mutta myös jo peruskouluissa. Edelleen näyttää siltä, että nuoret uskovat, että lukio on käytävä, jotta voi päästä korkeakoulutukseen. Työvoimapulan alati kasvaessa mahdollisimman joustaviin koulutuspolkuihin on panostettava. Ammatillisen koulutuksen käynyt henkilö (esim. lähihoitaja tai sähköasentaja) on jo teknisesti ja ammattiosaamiseltaan etulyöntiasemassa ammattikorkeakouluissa verrattuna lukiokoulutuksen käyneisiin.

7.5. Lopuksi

Yhteenvetona toteamme, että opiskelijoiden kokemusten perusteella ohjaustyötä pirkanmaalaisissa yleisissä ammatillisissa oppilaitoksissa tulee kehittää, ja siihen tulee lisätä resurssia. Erityisesti toivomme, että erityispedagogista osaamista lisätään jatkossa voimakkaasti. Edelleen tämänkin jälkeen toteamme, ettei inklusion ihanteita voida kaikkien toisen asteen opiskelijoiden osalta toteuttaa, jolloin ohjauksen oikea suunta on ammatilliseen erityisoppilaitokseen. On kuitenkin huomattava, että ammatillisten erityisoppilaitosten opiskelijapaikat täyttyvät entisestään ja aiempaa nopeammin oppivelvollisuuden laajentumisen myötä.

Esitämme, että yleiset ammatilliset oppilaitokset tiivistävät yhteistyötään ammatillisten erityisoppilaitosten kanssa kautta linjan. Ammatillisten erityisoppilaitosten erityispedagoginen osaaminen on luonnollisesti vahvempaa, ja konsultointiapua kannattaa näistä kysyä. Tärkeää on varsinkin se, että ammatillisiin erityisoppilaitoksiin otetaan yhteys heti, kun huoli opiskelijasta herää, eikä vasta sitten, kun kontakti tähän on jo katkennut. Ehdotamme, että jokaisella koulutuslalla jokaisessa oppilaitoksessa on erityisoppilaitosyhteistyöhön erikoistunut henkilö, joka luo henkilökohtaisen yhteyden ammatilliseen erityisoppilaitokseen. Ammatilliset erityisoppilaitokset puolestaan huolehtivat siitä, että heillä on tiedossa muiden erityisoppilaitosten koulutustarjonta, ja näiden vastaavat yhteyshenkilöt.

Muistutamme, että opiskelijoiden näkemykset ja toivomukset oman ammattiminänsä kehittymiseen ovat oikeita, ja niitä tulee kunnioittaa. Opiskelija itse on pääroolissa oman työuransa suunnasta ja kehittämisestä. Opiskelijan toimijuus pitää lisäksi tuoda heille itselleen esiin niin, että nämä myös itse tunnistavat sen. Näin työurasta ja sen suunnista tulee henkilölle itselleen merkityksellinen, jolloin työelämän muutokset eivät välttämättä aiheuta kriisiä, vaan rohkeutta valita perinteisten työuravalintojen ulkopuolisia vaihtoehtoja.

Näiden kehittämissuositusten taustalla ovat raportin koostajat. Raportti on julkinen, ja toteutettu Työelämän rajapinta koulutuksen kehittämisen ytimessä -TYRSKY -ESR-hankkeessa.

8 LÄHTEET

e-Perusteet 2021. Erityinen tuki ammatillisessa koulutuksessa.

<https://eperusteet.opintopolku.fi/#/fi/opas/4426603/tekstikappale/4512362>.

Laki ammatillisesta koulutuksesta 531/2017.

Opetushallinnon tilastopalvelu Vipunen 2021. Erityisopetus.

<https://vipunen.fi/fi-fi/amatillinen/Sivut/Erityisopetus.aspx>.

Opetus- ja kulttuuriministeriö 2021. Ammatillisen koulutuksen reformin toimeenpanon tilasta kaksi raporttia. Saatavilla: <https://minedu.fi/-/amatillisen-koulutuksen-reformin-toimeenpanon-tilasta-kaksi-raporttia>.

Oppivelvollisuuslaki 1214/2020.

Suomen virallinen tilasto (SVT) 2019: Erityisopetus [verkkojulkaisu]. ISSN=1799-1595. 2019, Liitetäulukko 10. Ammatillisen koulutuksen erityisopiskelijat erityisopetuksen toteutuspaikan mukaan 2004–2018 . Helsinki: Tilastokeskus.

http://www.stat.fi/til/erop/2019/erop_2019_2020-06-05_tau_010_fi.html.

